

אבל מגוחך יהיה לטעון כי ניכסון נוסע להיפגש עם צ'ראל-ליי רק כדי שיוכל להבחר שנית כנשיא ארצות-הברית.

במאמרם קבעו אהרונסון והורוביץ ברור רות: "מטרות לטנטיות אינן מבוטאות בפומבי, אין תמיד הסכמה לגביהן בקרב קובעי המדיניות, ולעיתים אין הן מודעות כלל".

שיקולים של

תחרות פוליטית

למה? סמך בדיוקת רקע פעולות-התגר מול שבנדקו והאירועים הפוליטיים והאחרים שקדמו להם ובאו בעקבותיהם, קבעו שני המרצים את הפונקציות הלטני-טיות הבאות של פעולות התגמול:

● בנסיבות בהן חששה ישראל מלחץ פוליטי של המעצמות לשינוי הסטטוס-קו, היתה לפעולות התגמול גם פונקציה של יצירת אווירה שבה יעדיפו המעצמות ל- בסוף, שלא לעורר כלבים ישנים ולוותר על יוזמות מדיניות שישראל חששה מהן.

בנסיבות אחרות היה בהחרפת המתיחות בגיזרה מסוימת גם משום שרות ליחסי החוץ של ישראל עם מעצמה שעמדה בקונפליקט עם הלאומיות הערבית ואשר יכלה לספק נשק לישראל.

● היו תקופות שבהן סברו קובעי המדיניות הישראלית, או חלק מהם, כי צפוי ייה בעתיד הלא רחוק התמודדות צבאית עם הערבים ביוזמה ערבית, וכי הזמן פועל לטובת הערבים. בנסיבות אלה היו סבירו כי עדיפה התנגשות מוקדמת יותר ולפיכך רצוי שהערבים יפתחו בה בקרוב. במצב זה יכלה היתה האסטרטגיה של הרתעה מבוקרת לשמש מכשיר ל- אסקלציה.

● הצורך בכוננות מבצעית של צבא הישראלי העלה את החשיבות של מבחנים מעשיים בשה, כגורם התורם להשגת יתרון איכותי של צה"ל לעומת היתרון הכמותי הערבי. יתר על כן: השפעת החישים הצבאיים במסגרת פעור לות התגמול אשר היה לראות גורם של העלאת מורל בצה"ל וגורם של טיפוח רוח הגייס של יחידות מסוימות, אשר התי- מחו בפעולות אלו וקבעו סטנדרטים גבו- הים של לחימה לצבא כולו.

● כתוצאה מן ההתגרות הערבית מתי- עורר צורך פנימי בתגובה, אשר מצידה עוררה את דעת הקהל הישראלית. התער- ררות זו יוצרת לחץ לתגובה על כל גרמי, שאינה עולה תמיד בקנה אחד עם מבחן האפקטיביות בהקשר של מניעה והרתעה. הרקע ההיסטורי המיוחד של ישראל והי- משקע האמביוננאלי על תושביה, אשר ביקשו לראות בתקומתה השתחררות סור פית ממצב שבו היו היהודים חסרי מגן, הגבירו את הלחץ להשיב מנה אחת אפיים על כל התגרות ערבית. על כן נוספו שיקולים של תחרות פוליטית פנימית במי- שור האישי והבינו-מפלגתי.

"חוג בית"

בלבנון"

ל אור קביעות אלה של הפונק- ציות הלטנטיות, ניתחו מחברי המאמר קבוצה נבחרת של פעולות תגמול, כך למשל, נותחה פעולת התגמול של פי- צוף הבארות בלבנון באוקטובר 1965, שזכתה בשעתו לכינוי "חוג בית בלבנון".

הגירוי היחיד — פעולת חבלנים מעבר לגבול הלבנוני ופגיעה באובייקטים אזרחיים ישראלים.

מצב מדיני פנימי — ערב בחירות בישראל. טענות כי הפעולה הושפעה מי- שיקולי בחירות בהקשר ההתמודדות בין ראש הממשלה אשכול לבין מפלגת כ"ך גריון-דיין (רפ"י). טענות אלה מוכחי- שות על ידי אשכול בישיבת הממשלה אחרי הפעולה.

מורא צה"ל — רגיל.

בין מדינות ערב ובתוכן — נסיון מצד אירגוני המחבלים להרחיב את תחומי

פעילותם גם לגבול הלבנוני-ישראלי.

אופן קבלת ההחלטה — רגיל.

אובייקט — אזרחי לבנוני.

סדר כוחות — קטן.

חריגות — אין.

אפקט ותוצאה: הבעת הפתעה בי- ארצות המערב נוכח פעולתה של ישראל כנגד לבנון הפרו-ערבית. תגובה סוביי- טית חיפה. רגיעה יחסית של פעילות חבלנים משטח לבנון.

אחרי שניתחו בצורה כזו 19 פעולות תגמול, הכלילו אהרונסון והורוביץ כי- סיכום מאמרם את המסקנות הבאות על האפקטיביות של הפונקציות הלטנטיות של פעולות התגמול:

● התערבות ישראלית יעילה ביחסים בין ארצות-ערב, בהעדרה של המערכת הדיפלומטית הנורמלית. מאידך גרמו פעולות תגמול מסוימות להתקרבות בין מדינות ערב, להחרפת התחרות האנטי- ישראלית ועודדו אווירה של אסקלציה, בעיקר ערב מלחמת ששת הימים.

● במישור הישראלי-ערבי מילאו פעור לות התגמול את תפקידן בדרך כלל ויצרו שסתום בחוץ שמנע צורך במלחמה מלי- אה, איפשרו לישראל להגיב תמיד על הגרמי הערבי בכל מקום שבהרה ונתנו לאוכלוסייה הישראלית סיפוק. הן עודדו טיפוח קונסנזוס חברתי כללי בישראל, טיפחו את ההזדהות למדינה, סייעו ל- אינטגרציה החברתית ובטיאו את אווירת המצור עם סבלי הודהות. כן קבעו סטנ- דרטים של לחימה.

התגמול מסייע

ליונים ויציים

● כלפי העלית הפוליטית הישראלית: הפעולות חיזקו לרוב את עמדתה הציבור- רית אך היו כאלה שגרמו לבומראנג- אפקט, כמו פעולת סמוע, והביאו לדכאון ציבורי. לעיתים העורר פעולות תגמול בי- מקרים מסוימים גרם גם הוא ביקורת על ההנהגה הציבורית ודכאון ציבורי מסוג אחר.

● ביחס שבין "ניצים" ל"יונים": קשה להעריך את האפקטיביות של פעולות התגמול כלפי כל אחד מהם מבחינתו אבל בדרך כלל אפשר להבחין בשלוש תקופות: לפני מבצע סיני סייעו פעולות התגמול לניצים שביקשו התמודדות קרובה עם מצ- רים ובדרך אגב היו בעלי אוריינטציה פוליטית אירופית. בתקופה זו היתה הי- בעייה חריפה במיוחד כאשר מנגנוני קבי- עת המדיניות (ראש הממשלה שרת ושר הבטחון לבון) לא היו קבועים ועצם קבלת ההחלטה והיכוח על האפקט שלה היה נושא למאבק של סיעות פוליטיות. בתקופות שלאחר מכן, בשו בו של כ"ך גוריון, בומנו של אשכול ועתה בתקופתה של הגברת מאיר, נתמסד מנגנון קבלת ההחלטות ושאלת הערכת האפקט היתה נושא לדיון ממוסד בממשלה רחבה, על פי קונסנזוס המקובל במידה ניכרת על הכל.

מאידך גיסא הוסיפו להתקיים גם בי- תקופות הללו קבוצות שניתן לכנות אותן כשטטנות "ניצים" ו"יונים" בממשלה ו- בקרב העלית הפוליטית כולה והללו הור- סיפו להעריך את האפקט המשוער של פעולות התגמול על פי השקפותיהם הבר- סיות הללו. לעיתים קרובות גרמה השי- קפת עולם יוגית לשימוש בפעולות התגר- מול מסוג מסויים כדי למנוע הרחבת הקונפליקט, או כדי למנוע פעולת תגמול רחבה יותר שתגרם אסקלציה — דוגמת פעולות חיל האוויר הישראלי או פעולות שריון נגד ציוד ההטייה הסורי בתקופת אשכול.

"אין"

דוקומנטים!

ה היה המאמר שעורר את זעמם של אנשי דיין, ששכחו כי בשיאה של פרשה לבון ב-1961, היו הם הראשו- נים שהטיחו בלבון האשמות כאילו אישר,

שעה שניהן כשר הבטחון ב-1954, פעור לות תגמול הרפתקניות כדי למצוא-חן בעיני קציני צה"ל. מה שמותר היה לומר על לבון, אסור כנראה לומר על דוד כ"ך גוריון, דיין, אשכול, או גולדה.

טענותיהם העיקריות של מבקרי מא- מרם של אהרונסון והורוביץ, מתייחסות להיעדר הביסוס הממוסד לקביעותיהם. טען ישעיהו בן-פורת: "מלבד ספרים ו- עתונים ישנים, לא עמד לרשותם שום מקור חסוי, שום מיסמך שישטוך אור על פעולות התגמול הנסקרות, שום פרוטור- קול של דיונים והחלטות בדרג המדיני או הצבאי". התלונן מרקוס: "הם לא הסתמכו על דוקומנטים אוטנטיים". בני- מוקים אלה ניסו אנשי דיין לשלול את ערכו המדעי של המאמר.

אין דבר מגוחך יותר מטענה זו. אפילו אם יצא משהו מתוך הנחה שפעולות עזה בפברואר 1955 נועדה לסלול את הי- דרך לשובו של בן-גוריון לראשות הממ- שלה, האם קיים באיזה שהוא מקום מיס- מך או פרוטוקול של ישיבה בו נאמר: "אנו מתכוונים בפעולה זו לסלק את שרת

עוסקים במחקרים של מדיניות סין ובי- פרשנות פומבית של מדיניותה. מבלי ש- יהיה קיים בידם אף מיסמך אוטנטי אחד, ובכל זאת אין מסקנותיהם מופרכות.

לעומת זאת, מסמכי הפנטאגון המת- פרסמים עתה בארצות-הברית, אינם מגלים שום דבר חדש שלא היה ידוע קודם ולא נכתב בצורה זו או אחרת בעתונות האי- גריקה, על ידי אנשים שלא היתה להם גישה למיסמכים. פירטום המיסמכים רק נותן אישור כתוב למה שהוסק קודם לכן על סמך ניתוחים מדעיים ללא מיסמכים.

הרבה

מצפון רע

לא רק אנשי מדינה-המדינה, אלא אפילו עתונאים ופרשנים, הנאים לי- העריך מהלכים מדיניים, מקבלים כמובן מאליו שבכל מהלך מדיני יש חישובים שאינה מתפרסמים, כמו חישובי מדיניות- פנים, או חישובים מפלגתיים.

חיילי ישראלי בפעולת תגמול בקזקיליה בשביל מה יצא לקרב?

והנה, מה שברור ומקובל לגבי כל העולם, אסור שיהיה קיים לגבי מדינאי ישראל. רק הם, לפי גירסת אלה שיצאו להגנתם, נקיים מכל חשד של הכללת חיי- שובים אישיים ומפלגתיים בהחלטות מדי- ניות או צבאיות.

הרגישות המופרזת שגילו תומכי דיין בעקבות פירסום המאמר על פעולות התגר- מול, שיותר משהו בא לבקר ולהעריך הוא בא לנתח, מעידה — חוץ מבורות וייחוס משמעות בלתי נכונה למושג "פוג- קציה לטנטית" — גם על הרבה מצפון רע.

ולמנות את ביגיי כראש-ממשלה, אבל לציבור נומר שהפעולה נעשתה כתגובה על תליית שני יהודים בקהיר".

היסטוריונים יכולים לחכות עד שיפתחו ארכיונים ויחשפו מיסמכים, שישפכו אור חדש על מאורעות שארעו בעבר רחוק. אנשים העוסקים במדעי-מדינה סבורים כי אינם רשאים להשאיר רק לעתונאים את העיסוק והשיפוט במאורעות העבר הקי- רוב. הם עוסקים בהם בכלים של ניתוח מדעי על סמך החומר המצוי. כך מקובל בכל העולם. הרבה מומחים אקדמאיים